

Ob sedanjem narodnostnem trenutku v našem zamejstvu (4)

KARANTANIJA ANNO 1973

Paberki k znanim temam ali tudi trenutna avstrijska različica reševanja manjšinskih vprašanj.

»Vselej, ko v kakšni deželi nameravajo zanikati pravice manjšine, začno o nji govoriti kot o majhni in neznatni skupini«.

(Bruno Kreisky, »Europeo«, 5. februarja 1961)

Janko
Jeri

Še posebej spričo lani in letos tako nacionalistično nabrekle pogostnosti plebiscitnovojnih in podobno priložnostnih proslavljanj in prav nedavno minersko-bombnih protislovenskih divjanj je prav, da se tokrat tudi v matični deželi spomnimo za naše rojake onstran Karavank usodne obletnice: pred 15 leti (22. septembra 1958) so tudi formalno nezakonito odpravili obstoječe dvojezično šolstvo kar z

odredbo koroškega deželnega glavarja kot predsednika deželnega šolskega sveta. V primerjavi z K. u. K. utrakvistično shemo, za katero je bila materinščina le nekakšen »jezikovni pripomoček«, je uredba »o novem oblikovanju dvojezičnih ljudskih šol na južnem ozemlju Koroške« z dne 3. oktobra 1945 prisodila slovenščini vendarle stopnjo »priznanega drugega deželnega jezika,« čeprav je imel tudi poslej domovinsko pravico le v prvih treh razredih, pozneje pa se je spremenil v enega izmed obveznih učnih predmetov do konca osnovnošolskega izobraževanja. Toda poleg ozemeljske opredeljenosti dvojezičnega območja (prvi vidik), saj je ta šolski sistem zajemal 64 narodnostno mešanih koroških občin, je še zanimivo, da je ta po koncu druge svetovne vojne (porazu nacizma) vpeljana dvojezičnost kljub skromnemu, omejenemu obsegu veljala za vse šoloobvezne otroke. Globlja vsebinska vrednost spremenjenega koncepta iz leta 1945 ni bila namreč le v delni modernizaciji in demokratizaciji utrakvizma, ampak tudi, če se tako izrazim (drugi vidik), v novi perspektivi te zamisli. Po vseh križpotjih slovenskega koroškega človeka (kakor sem že zapisal) od cesarsko-kraljevskega hlapčevstva do nacističnega izgnanstva v polpreteklem razdobju (meja na Karavankah je tudi po zadnji vojni ostala nespremenjena) bi utegnilo nadaljnje razvijanje tako zamišljenih sestavin dvojezičnosti postopoma oblikovati povsem drugačne, bolj zdrave odnose med obema narodoma, skladno z novimi vrednotenji, obogatjenimi s humanimi poslanstvi o pravicah človeka in njegovi enakopravnosti, ki so se v modernem svetu (nekateri dokumenti OZN iz tega področja) uveljavili po vojaškem in političnem porazu nacizma. Konkretno: dvojezičnost naj bi vsaj najmlajšim nemškimi Korošcem pomagala bolje razumeti svoje slovenske sodeželane. Tudi avstrijski uradni krogi so takrat (v letih, ko je bilo vprašanje poveljnih avstrijskih meja še odprto)

poudarjali kot pozitivno (na primer takratni zunanji minister K. Gruber) »dolžnost nemško govorečega prebivalstva, da se uči slovenščine«.

Vse to pa je bila (kot v koroški zgodovini že tolikokrat!) le farsa, namerno zapeljevanje svetovne javnosti, saj se je že leta 1945 sumilo, ko je bila nova šolska postava izdana (tako namreč Wedenig, ki je kot koroški deželni glavar leta 1958 razveljavil dvojezični sistem iz leta 1945), »da je bila odrejena ne za koroške Slovence, temveč za potrebe avstrijske diplomacije«. In res: komaj je bila leta 1955 podpisana avstrijska državna pogodba, že so nemško govoreči in zapeljani starši začeli gonjo proti tej postavi (povzemanj po pričevanju L. Sienčnika, predavanje v Geografskem društvu Slovenije v Ljubljani 11. novembra 1971.) Od 12.774 otrok so namreč po letu 1958 prijavili starši k »dvojezičnemu« pouku le še 2186 otrok; medtem ko je bil v šolskem letu 1968/69 samo še 1001 učenec. Pač verodostojno merilo intenzivnosti nacionalističnega pritiska in splošnih razmer na avstrijskem Koroškem v komaj minulem razdobju. »Šolski odlok« iz leta 1958 je bil namreč udarec, od katerega si že tako spričo zgodovinske dediščine upognjen in ustrahovan koroški slovenski človek še do danes ni opomogel.

Sicer pa je zvezni zakon z dne 19. marca 1959 že povezal »ozemeljsko veljavnost« svojih določb (slednji je namreč zakonsko sankcioniral samovoljni sklep iz septembra 1958) z uradnimi ugotovitvami manjšine (. . . aus einer amtlichen Minderheitenfeststellung . . .). Prav tako drugi zvezni zakon iz leta 1959, ki je določil, da je mogoče uporabljati slovenski jezik na koroških sodiščih le v treh sodnih okrajih (Borovlje, Železna Kapla in Pliberk), medtem ko bodo lahko druga sodišča v deželi dovolila slovenščino le na podlagi rezultatov ugotavljanja manjšine (. . . auf der Grundlage einer durch Bundesgesetz anzuordnenden allgemeinen Minderheitenfeststellung zu bestimmen . . .). Od teh »zakonskih« napovedi ugotavljanja manjšine je zdaj minulo več kot 14 let in medtem so se že nekateri odgovorni avstrijski politiki javno odrekli tem »ugotavljalnim naklepom« kot nedemokracijskim in jih ovrednotili kot nesprejemljivo metodo za reševanje še odprtih manjšinskih vprašanj. »Ugotavljanje manjšin hočejo predvsem tisti,« je sodil oktobra lanskega leta zvezni kancler Bruno Kreisky, »ki bi radi zožili manjšinske pravice. Manjšinskih pravic pa ni mogoče meriti po tem, ali se je manjšina zmanjšala. To je nesmisel. Kako je mogoče inscenirati plebiscit o pravicah manjšine? Kaj bi rekli mi, če bi Italijani to storili v Južni Tirolski? Davek za to bi plačali Južni Tirolci« (povzel sem po Delu, 13. oktobra 1972). Tako je bilo torej pred letom dni. Prav nedavno (izjavo povzemanj po Našem tedniku, 6. septembra 1973) pa je bil isti zvezni kancler čisto drugačnega mnenja: v Alpbachu je namreč odgovoril na vprašanje poslanca Ljudske stranke (ÖVP) Ermacore, »da ne podcenjuje pomena pravnih ved, da pa informacije znanstvenikov niso vedno soglasne. V zadevi ugotavljanja manjšine se mu zdi vsekakor mogoče, da se ta izvede, četudi to štejejo nekateri izvedenci mednarodnega prava za problematično, če prizadeta manjšina ugotavljanje odklanja.«

To odklanjanje kakršnega koli preštevanja ali ugotavljanja so predstavniki koroških Slovencev poudarjeno ponovili na prvi seji, tako imenovanega »kontaktnega komiteja« 11. septembra letos ob sklicevanju na znana dejstva (za primer navajam izjavo J. Tischlerja), »da pripadnikov manjšine ni mogoče petdeset ali sto let diskriminirati, potem pa jih registrirati«. Naj

ob tem vnovič ponovim že zapisano misel, da dejanska (stvarna) manjšinska zaščita pač ne more kapitulirati pred gotovimi dejstvi in da se ne more sprijazniti kot z »normalnimi« s takimi »statusi quo«, ki so bili ustvarjeni z grobimi raznorodovalnimi, asimilacijskimi pritiski, z očitnim restriktivnim interpretiranjem in uveljavljanjem (petnajstletne izkušnje!) manjšinskih določb.

Podobno značilno za »namene« avstrijske manjšinske politike je v marsičem tudi vrednotenje vloge, ki naj bi jo imel prej omenjeni »kontaktni komite«, v katerem so tudi kvalificirani predstavniki koroških Slovencev, s čimer jim naj bi na zunaj vendarle vsaj nekoliko priznali vlogo subjekta, pri čemer je uradna Avstrija (pa naj je šlo za vlado ljudske ali socialistične stranke) tako kategorično vztrajala, ko se je potegovala za pravice nemške manjšine na Južnem Tirolskem. Koroški Slovenci namreč menijo, da bi to morala biti »permanentna inštitucija z nalogo, da pripravlja rešitve za vsa vprašanja slovenske narodnostne skupnosti in zlasti seveda za vprašanja 7. člena državne pogodbe« (tako v izjavi F. Zwitter, Delo, 9. septembra 1973). Zvezni kancler pa je njegovo vlogo takole ovrednotil: »Kontaktni komite ne pove ničesar drugega kot njegovo ime samo! Rabi edino le kontaktu med zastopniki manjšine in vlade. Obstaja namreč več odprtih vprašanj (tako na primer šolsko vprašanje, o katerih se bodo člani kontaktnega komiteja pogovarjali« (povzemam po Našem tedniku, 30. avgusta 1973). Že pred tem (14. julija) pa je po časopisnih poročilih odgovoril B. Kreisky na pismeno vprašanje poslanca Ljudske stranke Deutschmanna, da bo lahko komite deloval poleg komisije (gre za tako imenovano »Ortstafelkommission«, ki so jo ustanovili za vprašanje dvojezičnih krajevnih napisov potem, ko so nacionalistični skrajneži, vse na podlagi demokratično sprejetega zakona v parlamentu, postavljene napise razdejali do lanske plebiscitne obletnice), da pa *ne bo mogel sprejemati nikakršnih obveznih sklepov*« (podčrtal J. J.). Naj še dodam bistveno: kontaktni komite je edina koncesija koroškim Slovencem, če se tako izrazim, po znanih šovinističnih izpadih, ki so se začeli lanske jeseni.

Bralcu prepuščam, da si sam ustvari sodbo, koliko so pravzaprav vredne take »koncesije« in kaj lahko dejansko tudi iz tega nastane. Izkušnje od leta 1958 naprej so pač dovolj nedvoumne.

Ob koncu teh paberkov naj še zabeležim, da so naposled objavili rezultate rednega štetja prebivalstva leta 1971. Po podatkih (povzemam jih po časnikarskih vesteh) je namreč 17.041 avstrijskih državljanov slovenskega jezika (s kombinacijami). Ne da bi se spuščal v kake primerjave ali drugo, naj bi bila ta številka »dokaz« o majhnosti in razdrobljenosti slovenske narodnostne skupnosti na Koroškem in hkrati argument, kakor je to med drugim zapisal poznavalec koroških razmer, »da ni upravičena do teritorialne ureditve manjšinskega vprašanja«. Uvodni moto tega zapisa pač povsem drži tudi za koroške razmere v letu 1973!

Kot sklepni komentar naj citiram še odlomek iz intervjuja, ki ga je dal zvezni kancler dr. Bruno Kreisky dopisniku ljubljanskega Dela (objavljen je bil 2. septembra 1972). Vprašanje »Kako torej vidite splošne perspektive za sožitje obeh narodnosti na Koroškem?« Odgovor: »Jaz sem optimist (Kreisky — op. J. J.). Napredna politika bo tu uredila prav za obe strani.«

Za katero? Tudi na to si naj bralec sam odgovori.